

I. Csatári Orsolya

Az anyagi pervezetés modelljei mint az egyensúly záloga – a magyar polgári perjogi sajátosságok tükrében¹

Bevezetés

A bíróság aktív pervezetési tevékenysége kulcsfontosságú szerepet játszik az eljárás folyamán, amely az új polgári perrendtartásban (továbbiakban: Pp.) immár nem csak alapvető szinten, hanem konkrét jogszabályi rendelkezések formájában is kifejezésre jutott. A keresetlevélről az ítéletig hosszú utat járnak be a felek, amely út során a bíróság pervezetése hatékonyan és gazdaságosan törekszik az igazság felderítésére. Tanulmányom célja annak meghatározása, hogy az anyagi pervezetés – elméleti tartalmát és célját figyelembe véve – képes-e betölteni a rendeltetését a Pp. jelenlegi szabályozási formájában, vagy pedig kívánatos lehet a jelen jogintézményi keret átgondolása. Ennek körében azt kívánom közelebbről vizsgálni, hogy az anyagi pervezetés hogyan és milyen mértékben lehet segítségére a feleknek az egyes, az eljárás különböző szakaszaiban felmerülő problémák megoldása során. Ehhez azonban nem elég a kodifikált jogszabályi rendelkezések szöveg szerinti ismerete, szükséges az eljárás egészének vizsgálata, a külföldi minták áttekintése és a jogtörténeti fejlődés tanulmányozása is.

Először az anyagi pervezetés lehetséges modelljeivel foglalkozom, áttekintve a jogintézményben rejlő lehetőségeket és kitekintve a külföldi jogrendszerek megoldásaira is. Ezt követően az anyagi pervezetés szövegét a magyar perjogi szabályozás sajátosságaira vetítve kísérletet teszek az anyagi pervezetés szerepének bemutatására, a következetesség kiemelésével a keresetindítás és a perindítás szakaszaiban. A tanulmánynak ebben a részében nemcsak az anyagi pervezetés, hanem a tanulmány keretein is kívülre kell tekintenünk. A kitekintésnek szükséges velejárója, hogy az ebben a fejezetben felvetett problémákat jelen írás – szerkezeti és tartalmi korlátok miatt – nem vizsgálja teljes körűen, azokat csupán további tudományos diskurzusra érdemes kérdésekként veti fel.

1. Az anyagi pervezetés általánosságban a polgári per rendszerén belül

1.1. Az anyagi pervezetést befolyásoló specifikus tényezők

A polgári per rendszerén belül az anyagi pervezetés kodifikálása során a jogalkotónak az alábbi perjogi előkérdésre kell választ találnia: mennyire várjuk el a bírósághoz forduló felektől az anyagi jogban, illetve az eljárásjogban való jártasságot? Azaz mennyiben követelhető meg a féltől, hogy saját ügyében a jogi minősítést is elvégezze, megjelölve mindezzel az ő ügyére alkalmazandó és alkalmazni kért jogszabályt? Az erre a kérdésre adott válasz a későbbiekben a polgári perjogi szabályozás minden szintjére hatással lesz. Az, hogy ezt mennyiben várja el a bírósághoz jogvédelmi igénnyel forduló *ideális* féltől egy

¹ Az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-18-1 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült.

jogrendszer, abban mutatkozik meg, hogy milyen pertárgyfogalommal operál az adott ország perjogi szabályozása, illetve hogy mennyiben teszi kötelezővé a jogi képviseletet.

A pertárgy fogalmának összetevői alapján alapvetően három megközelítése alakult ki a jogirodalomban: az egy-, a két-, és a háromtagú pertárgy fogalom.

*Egytagú pertárgy*² esetén a kereset bíróság általi befogadhatóságához csak kereseti kérelmet (petitum) kell megjelölni, az ennek alátámasztására felhozott tények pedig legfeljebb az értelmezés során vehetők figyelembe.

Kéttagú pertárgy esetén mind a kereseti kérelmet, mind a per alapját képező tényállítást fel kell tüntetni. A tényállításoknak jogot keletkeztetőknek kell lenniük, azaz meg kell felelniük az előadás tartalma alapján igénybe venni kívánt anyagi jogi norma törvényi tényállításának, amely egyébként a kereseti kérelemben megjelölt joghatás kiváltására alkalmas. Nem minden kéttagú pertárgyfogalmat használó jogrendszer követeli meg a tények szubsztanciált előadását, elegendő pusztán a kérelem egyedi beazonosíthatósága, identifikációja.³ A bíróság feladata a fél tényállításaiból és kérelméből (ezek következetességét is figyelembe véve) a megfelelő anyagi jogi tényállás és jogkövetkezmény levonása, amely tevékenységet *aiuranovitcuria* elvvel⁴ azonosíthatjuk. Amennyiben a fél a kérelemhez és a tényállításokhoz képest a minősítést esetlegesen tévesen végzi el, annak a bíróság számára nincs jelentősége, és nem jelent korlátot. A fél által elvégzett jogi minősítés és a kérelem, továbbá a tényelőadások közötti ellentét feloldásához, a következetesség eléréséhez az anyagi pervezetés lehet az eszköz.⁵ Kéttagú pertárgyfogalommal⁶ apellál a német polgári perjogi szabályozás is, amely mellé egy igen erős aktív bírói attitűd is társul.⁷

Háromtagú pertárgy esetében a petitumon és a tényállításon kívül a kérelem jogalapjának megjelölését, a jogi kérelem minősítését is el kell végezni, tehát meg kell jelölni a jogállítást is.⁸ A jog fél általi minősítéséhez a bíróság kötve van, itt a fél végzi el az adott élethelyzetből keletkezett igényének egy adott törvényi tényállás alá való szubszumálását. Így tehát a háromtagú pertárgyfogalom esetén a szabályozás megköveteli a féltől az érvényesített jogának anyagi jogi minősítését is. A pertárgyfogalom jelentősége abban is áll, hogy az egész bírósági eljárás a felperes által meghatározott kérelem alapján zajlik: a bíróság végeredményben erről hoz döntést, így a kereset az eljárás tárgyát is képezi.

A pertárgyfogalomhoz szorosan kötődik a kereset következetességének megállapítása. Ez egyben az anyagi pervezetés körében a bíróság egyik feladata is, amely szintén befolyásolhatja az anyagi pervezetés tartalmát. A perben a bíróság, a jogi minősítést végző felperes vagy akár az alperes a saját tényállásban előadott „olyan” általános jogszabály, mint

²Bizonyos per típusokban, az utóbbi időben a német *Bundesgerichtshof* az egytagú pertárgyfogalomhoz tért vissza.

³Raphael KOCH: *Mitwirkungsverantwortung im Zivilprozess* (Tübingen: Mohr Siebeck 2013) 24.

⁴Római jogi alapelv: „a bíróság ismeri a jogot”.

⁵Julia TRILTSCH: *Verstössegegendiematerielle Prozessleitung und Rechtsschutz hiergegen* (Bonn: Dt. Anwaltverlag 2008) című könyvében ezen belül foglalkozik a perbeli akaratnyilatkozatok értelmezésével az anyagi pervezetés határainak keresése kapcsán.

⁶Altalánosságban elmondható, hogy a kontinentális jogokban (német osztrák, francia) a pertárgyat kéttagúként kezelik.

⁷Eberhard SCHILKEN: *Zivilprozessrecht* (München: Vahlen 2014) 23.

⁸NÉMETH János – VARGA István (szerk.): *Egy új polgári perrendtartás alapjai* (Budapest: HVG-Orac 2014) 378.

felsőtétel alá szubszumálja, amely egy konkrét törvényi tényállásnak megfelel, és e két premisszából vezeti le következtetésként a zárótételt, vagyis azt az egyedi jogszabályt, amely a konkrét érdek-összeütközésre irányadó.”⁹

A szubszumció elvégzése után meg kell vizsgálni pertárgyfogalomtól függően az elemek egymáshoz viszonyított logikusságát: állítást kell tenni a *kereset következetességéről*. A kereset következetes (*schlüssig*), amennyiben a tények valóságuk esetén megfeleltethetők egy törvényi tényállásnak és annak rendelkezése azonos azzal a kérelmezett rendelkezéssel, amelynek az ítéletben történő kimondását a felperes kéri. A kereset következetességét – amely a kereset elemei vizsgálatának logikai műveletéből adódik – kizárólag konkrét állítások alapján, esetről esetre lehet vizsgálni.¹⁰

A kereset ugyanakkor *következtelen* is lehet. Ez egyrészt akkor fordulhat elő, ha a fél tényállítása és a petitum egyértelműen ugyanazon anyagi jogi jogszabályra mutatnak, a fél jogi minősítése azonban ezzel nem egyeztethető össze. Másrészt akkor állapítható meg, ha a petitum és a norma rendelkezései egyeznek, de a tények nem vagy hiányosan rendelkeznek hozzájuk. Végül pedig akkor is fennáll, ha a tényállások a felhívott joggal még egyeznek is, a kért rendelkezés viszont nem azonosítható a felhívott anyagi jogszabály rendelkezésével.

A fél jogban való jártasságának elvárása szoros összefüggésben áll a *jogi képviselet* kötelezővé tételének kérdésével. A jogi képviselő a perben biztosíthatja azt az anyagi és eljárásjogi tudást, amellyel a fél nem rendelkezik: a jogi képviselettel a fél képessé válik anyagi igénye hatékony érvényesítésére.¹¹ Ilyen professzionális segítség mellett a bíróság pervezetési tevékenységének kevésbé markánsan kell megjelennie, míg kötelező jogi képviselet hiányában a bírói aktivitás erősödése kívánatos.

A pertárgyfogalom, a kereset következetessége és a jogi képviselet mellett írásomban az anyagi pervezetés tartalmát befolyásoló tényezőnek tekintem az *eljárás különböző szakaszait* is. Az anyagi pervezetés tartalma és funkciója más a keresetindítási, a perindítási/perfelveletli szakban – ahol inkább a per anyagi és eljárásjogi egységének meghatározást és a peranyag összegyűjtését célozza –, illetve más az érdemi tárgyalási szakban, ahol főként a bizonyítás során jut szerephez. Az anyagi pervezetés a fellebbviteli és a rendkívüli perorvoslati eljárás során arra szolgál, hogy az elsőfokú bíróság anyagi pervezetésének hibáit vagy elmulasztását korrigálja: ekkor a felek megtehetik azokat a nyilatkozatokat, amelyeket már az elsőfokú eljárás alatt megtehettek volna az elsőfokú bíróság megfelelő pervezetése mellett, ezáltal új lehetőség nyílik a felek teljes körű meghallgatására.

1.2. Az anyagi pervezetés modelljei

Az anyagi pervezetés tartalmát tehát e *négy tényező* relációjában szemlélem a polgári per rendszerén belül. A befolyásoló tényezők kombinációjának eredményeként a hatékony és

⁹ SZLADITS Károly: „Jogszabálytan” in SZLADITS Károly (szerk.): *A magyar magánjog I.* (Budapest: Grill Károly 1938) 158.

¹⁰ FUICK Robert – KLAUSER Alexander – KLOIBER Barbara: *Österreichisches und Europäisches Zivilprozessrecht: ZPO* (Wien: Manz Verlag 2011) 298.

¹¹ A jogi képviselő szerepvállalásáról két eltérő nézet alakult ki: felfogható szakmai hídként és másodlagos jogvédelmi igény megjelenéseként is. NÉMETH–VARGA (8. lj.) 1003.

gazdaságos eljárás célját szem előtt tartva az anyagi pervezetés három különböző modellje különíthető el.

1.2.1. A minimalista anyagi pervezetés modellje

Minimalista anyagi pervezetési modell esetén a bíróság anyagi pervezetése a per során csekély mértékű, figyelemmel arra, hogy a kógens perjogi szabályozás már a kereset befogadásához olyan követelményeket ír elő a felek számára, amelyek e tevékenységét szükségtelenné teszik. Minimális anyagi pervezetésnek lehet helye abban az esetben, ha a perjogi szabályozás *háromtagú pertárgyfogalomról és kötelező jogi képviselőről rendelkezik és mindehhez következetes kereset társul*. A fél mellett ekkor a jogi szaktudást megjelenítő jogi képviselő áll, aki a határozott petitum, jogállítás és tényállítás megjelölése mellett az ezek közötti logikus összefüggésére is figyelemmel van. Háromtagú pertárgyfogalom alapján, a bíróság már a kereset előterjesztését követően vizsgálja, hogy azon tények bizonyítottsága esetén, amelyeket a felperes állít, azon jogszabályi rendelkezés alkalmazható-e, amelyet a felperes jogalapként megjelölt. A vizsgálat kiterjed arra is, hogy ez majd azt a jogkövetkezményt fogja-e kiváltani, amelyet a felperes a petitumában megjelölt. Ekkor tehát a bíróságnak nem kell az anyagi pervezetés eszközével élnie a keresetlevél tekintetében, hiszen a keresetlevél tartalmazza a már határozott kérelmet, amelyhez a bíróság kötve van, továbbá azt a jogállítást és az összes releváns tény, amelyek körét a bíróság saját nyomozati tevékenységgel semmiképpen nem bővíthetné. Ha a bíróság ezek vizsgálatát követően megállapítja a kereset következetességét – azaz azt, hogy mind a három elem egy irányba mutat – nem kérdőjelezheti meg a felek rendelkezéseit, és az eljárást a kereset alapján fogja lefolytatni. Ebben az esetben az anyagi pervezetés szükségtelenné válik (legalábbis a felperes keresetlevele tekintetében), hiszen ha a keresetlevél befogadásra kerül és az következetes, az anyagi pervezetésnek nincs és nem is lehet szerepe.

1.2.2. A mérsékelt anyagi pervezetés modellje

Mérsékelt pervezetés esetében a bíróság erőteljesebb tevékenységet fejt ki a peres eljárás során, de még nem éri el a maximalista pervezetés mértékét. A mérsékelt, vagy szociális típusú anyagi pervezetési modellnek akkor lehet helye, ha a háromtagú pertárgy és a kötelező jogi képviselő ellenére a kereset következetlen. Ha a kereset három részeleme a Pp. háromtagú pertárgyfogalom-használata mellett hézagmentesen nem egyeztethető egymáshoz –ezáltal kétségesse válik a felperes keresetének igazi tartalma –, a kereset hiányos, homályos, ellentmondó marad, azaz következetlennek tekintendő. Emellett következetlen a kereset, ha a tényállítások teljes körűen megfeleltethetők a felperes által megjelölt jogalap tényállásának, más törvényi tényállásnak pedig nem, azonban a petitum nem egyezik a felhívott jogalappal. Következetesen továbbá abban az esetben is, ha a tényállítás és a petitum együtt egyetlen törvényi tényállítást jelöl ki, azonban a fél által megjelölt jogszabályi rendelkezés nem ezeket a tényeket határolja le.

A következetlenség szempontjából két alesetet különböztethetünk meg. Egyrészt a kereseti kérelem következetlensége esetén a bíróság a fél által felhívott releváns tényállási elemeket

feltételeken valóságnak fogadja el és ezeket, valamint a petitumot egyeztetve a szabályozás szerint irányítóként¹² megnevezett jogállítással, amelynek eredményeként megállapíthatóvá válik, hogy a petitum nem megfeleltethető a jogállításnak. A bíróság ebben az esetben csak az eltérő jogértelmezéséről adhat tájékoztatást a félnek, hiszen a célzott rákérdezés vagy felhívás a leplezett jogi tanácsadás kategóriájába esne, amelyet szigorúan kerülnie kell az anyagi pervezetésnek.¹³ A jogi minősítés következtetlensége esetén a fél tényállítása és a petitum egy adott törvényi tényállításra mutat, azonban a fél nem ezt a jogszabályi rendelkezést jelöli meg. A bíróság ebben az esetben is a fél által megjelölt érvényesíteni kívánt joghoz kötött,¹⁴ tehát azt kell irányadónak tekintenie, hogy a fél igényérvényesítése a megjelölt jogalapon nyugszik. Ebben az esetben azonban a kereset elemei között nyilvánvaló ellentét feszül. Az anyagi pervezetés lehetőségének meg kell nyílnia, hogy amennyiben hibás a jogalap megjelölése, úgy a bíróság az eltérő jogértelmezésre vonatkozó tájékoztatással¹⁵ lássa el a felet, így segítve őt a következetes kereset előterjesztésében.

Mindkét esetben, tehát a petitum és a jogi minősítés következtetlensége esetén is az anyagi pervezetés csak visszafogottan, mérsékelten gyakorolható, hiszen a keresetindítási szakban igen nagy az esélye a fél befolyásolásának, a rendelkezési jog sérelmének,¹⁶ így az egyenlőség sérelme és a leplezett jogi tanácsadás megvalósulásának. A bíróság a felek rendelkezési jogának gyakorlását nem veheti át, tehát a pervezetési jogosítványait csak a kérelmek és jogállítások korlátain belül gyakorolhatja, nem befolyásolhatja a felek ezen állításait. Ebből is következőleg a bíróság csak az eltérő értelmezésre hívhatja fel a fél figyelmét, a helyes minősítés közlése már veszélyeztetné a pártatlanság követelményét.¹⁷ Azonban megállapítható, hogy következtelen kereset esetén elengedhetetlen, hogy a bíróság már a keresetindításkor gyakorolja az anyagi pervezetéshez fűződő jogát – elsősorban a tájékoztatást –, mert csak így tudja az igazságszolgáltatási rendszer minél hatékonyabban ellátni a feladatát. Ezáltal a bíróság lehetőséget biztosít a felperes számára a vitás igénye érvényesítésére, de a pervezetés mihamarabbi alkalmazásával és a kereset megvizsgálásával az alperest is megvédi a megalapozatlan igényérvényesítéstől és az ezzel járó költségek előlegezésétől. Az így alkalmazott pervezetés a perkonzentráció egyik alapkövévé válik, annak kizárása a per céljával ellentétes eredményre vezetne. Hasonlóan mérsékelt anyagi pervezetés alkalmazandó abban az esetben is, ha a fél nem rendelkezik kötelező jogi képviselővel. A mérsékelt anyagi pervezetés modellje nemcsak a háromtagú pertárgyfogalommal dolgozó rendszerekben jelenik meg. Ugyancsak ez a típus lesz alkalmazandó a kéttagú pertárgyfogalommal dolgozó jogrendszerek esetében is, amennyiben a jogi képviselő nem kötelező az egész eljárás folyamán, bár ebben az esetben nem az inkohérensia leküzdése, hanem a jogokra vonatkozó pervezetés kap nagyobb teret.

¹² WOPERA Zsuzsa: *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata* (Budapest: Wolters Kluwer 2017) 432.

¹³ KENGYEL Miklós: *A polgári per és az esélyegyenlőség. Egy empirikus vizsgálat keresztmetszete* (Budapest: Társadalomkutatás 1989) 3.; 35–49.

¹⁴ Az érvényesíteni kívánt jog a jogalap megjelölése útján a keresetlevél egyik legfőbb kelléke.

¹⁵ A Miniszteri Indokolás szerint a bíróság csak akkor hozza a felek tudomására „saját jogszabály értelmezését, ha a fél által hivatkozott jogszabályt a féltől, illetve mindkét féltől eltérően értelmezi. Ez főként akkor szükséges, ha az eltérő jogértelmezés eltérő tényállítást vagy bizonyítást igényel, mint amit a fél előterjeszt.”

¹⁶ WOPERA (12. lj.) 347.

¹⁷ WOPERA (12. lj.) 349–350.

1.2.3. A maximalista anyagi pervezetési modellje

A maximalista anyagi pervezetési modell erős pervezetési jogosítványokkal ruházza fel a bíróságot. A maximalista modellnek akkor van helye, amikor egytagú a pertárgyfogalom és nem kötelező a jogi képviselő. Ilyenkor bírói pervezetés nélkül a per mederben tartása nem lenne hatékonyan megvalósítható, a fél végső soron nem élhetne jogérvényesítési szándékával. A maximalista szabályozás a bíróság számára tág kérdezési, felhívási és tájékoztatási jogosítványokat biztosít, amely tényekre és jogokra egyaránt kiterjed. Ezekhez mérten akár még a kijavítás vagy hivatalbóli bizonyítás elrendelésének lehetőségét is fenn lehet tartani.

Az anyagi pervezetés azonban – mint a per cél, a felek és a bíróság közötti viszony hármas komponense által meghatározható, a korszellem bírói attitűdje által pedig „életre kelthető” jogintézmény – az önrendelkezési elv és a hivatalbóli eljárás szűk kereszts metszetén helyezkedik el. A bíróság még ilyen erős pervezetés mellett sem veheti át soha a rendelkezési jog gyakorlását,¹⁸ nem gyengítheti a tárgyalási elvet. E keretek hiánya ugyanis az officialitás erősödésének veszélyét rejti magában. Ezért is szükséges az anyagi pervezetés finomhangolása, a megfelelő modell megtalálása.

2. Az anyagi pervezetés a magyar polgári perjogi szabályozás rendszerén belül

2.1. A Pp.-ben szabályozott perjogi modell

Az új Pp. a *háromtagú pertárgyfogalom* talajára helyezkedett, amelyhez kötelezővé tette a *jogi képviselőt* törvényszéki foktól kezdődően.¹⁹ A professzionális perviteli koncepció értelmében kötelező tartalmi elemmé tette a jogállítást, azaz fél által érvényesített jog feltüntetését a jogalap megjelölésével. Ez a megoldási lehetőség már régi Pp. jogirodalmában is igen gyakran visszatért, így kodifikációja egy vita – a jogcímhez kötöttség kérdésének – végét is jelenti.²⁰ A jogállítást mindig a tárgyi jog egy szabályának felhívása vagy úgy, hogy a fél tételesen, jogszabályhely útján jelöli meg az érvényesíteni kívánt jogot, vagy csak tényekre és azokból levezetett következtetésekre vonatkozó előadásaiból összességében derül ki, hogy melyik alanyi jog érvényesítése érdekében kívánja az eljárás lefolytatását.²¹ Most már nem a kereseti kérelemből és a tényállításból, hanem kizárólag a fél jogi minősítéséből kiindulva kell a bíróságnak az érvényesített jogot meghatároznia.²² Így tehát – a kéttagú pertárgyfogalmat alkalmazó rendszerekkel ellentétben – a felperes, nem pedig a bíróság végső jogi következtetése jut szerephez. A bíróság a fél által érvényesített joghoz és a fél tényállításaihoz kötve van,²³ hiszen az érvényesíteni kívánt jogot a jogalap megjelölése útján kell feltüntetni. Ennek logikus következménye, hogy az érdemi döntés nem terjedhet ki a Pp. szerint olyan jogra, amelyet a fél a perben nem állított.

¹⁸ Pp. 237. § (5) bekezdés: az anyagi pervezetés a kérelmek és a jogállítások korlátjain belül gyakorolható csak.

¹⁹ Pp. 72. §.

²⁰ Sokan a régi Pp. 121. §-át is ekképp értelmezték.

²¹ ÉLESS Tamás: „A kereset nyilvánvaló megalapozatlansága” in VARGA István (szerk.): *Codificatio processualis civilis II.* (Budapest: Eötvös 2013) 23.

²² Pp. 170. §.

²³ HAUPT Egon: „A jogcímhez kötöttség a polgári perben” *Magyar Jog* 2000/10. 610.; HAUPT Egon: „és mégis jogcímhez kötött! Válasz Kovács László szerkesztő észrevételeire” *Magyar Jog* 2003/12. 739.

A Pp. a jogállítást teszi meg iránytűnek: ehhez képest kell vizsgálnia a bíróságnak, hogy a szükséges tényelőadás megtörtént-e.²⁴ Az új szabályozással kiküszöbölhető, hogy a felperes, az alperes vagy a bíróság a tényekből, kereseti kérelmekből vagy a jogállításból kiindulva más-más értelmezésre jusson.

A keresetlevélben a fél által megjelölt érvényesíteni kívánt jog alapja mindig valamilyen jogilag releváns tény, illetve tények csoportja. Tényállításaival a félnek mindig azokat a tényeket kell megjelölnie, amelyek alkalmasak az általa hivatkozott alanyi jog megnyitására. A fél tény- és jogállításainak egységet kell képezniük, hiszen a fél csak annak az alanyi jognak az érvényesítését kezdeményezheti eredményesen, amelyet az általa állított tények megalapoznak:²⁵ csak konkrét tényállítások alapján lehet valamely konkrét jogot érvényesíteni.

A tényállítások megjelölésének két különböző módja különíthető el. Az egyik értelmében a fél jogállítási-megjelölési kötelezettsége mellett elvileg elegendő lehet a tényállítások modern *individualizációs elmélet* szerinti megjelölése is.²⁶ Azaz csak a legszükségesebb tények általában történő előadását kell megkövetelni, a többi releváns tényt pedig a bíróság fogja a per során felderíteni. Eszerint a jogra vonatkozó összes releváns tényelőadás a tárgyalási szakaszban juthat jelentőséghez.

A Pp. azonban nem ezt az elvet követi,²⁷ hanem a keresetlevél teljes *szubsztanciálását* követeli meg annak érdekében, hogy már a keresetlevélben rendelkezésre álljon valamennyi anyagi és eljárásjogi adat a kereset tárgyalhatóságához. A tényállítás részletezését a jogalkotó nem csak a jogállításhoz,²⁸ hanem a kereseti kérelemhez is kötötte. A tényállításnak továbbá nemcsak a törvényi tényállásnak, hanem a kérelemnek is megfeleltethetőnek kell lennie. Ebből eredően a tényállítás szubsztancializálása az érvényesített jogtól és petitumtól függően jelenik meg.²⁹

A következetesség kérdésének vizsgálatánál mindig figyelembe kell vennünk, hogy melyik pertárgyfogalmat használja az adott jogrendszer. Háromtagú pertárgyfogalom esetén tehát a jogállítási, a kereseti kérelem és a tényállítási közötti összefüggést mutatja meg. A Pp. normaszövege tételesen nem várja el a keresettől a következetességet, csupán az anyagi

²⁴ WOPERA (12. lj.) 431.

²⁵ ÉLESS (21. lj.) 23.

²⁶ Plósz Sándor szerint a kereset lényeges eleme a jogelőadás, azaz a jogállítási és maga a kérelem a jogvédelem iránt. Szerinte a jogot individualizálni, egyediesíteni kell, amely egyértelműen meghatározható lesz így, és csak e felől emelkedhet jogerőre az ítélet. A keresetet nem kell tényalapra felbontani, az majd az érdemleges tárgyalás feladata lesz.

Ezzel ellentétben Magyar Gézai a keresetlevélben már a tényeknek a részletes előadását követelte meg, az individualizálás minimális kellék lett, amely mindig pótolható volt a szubsztanciálással, a többlettel. Az ő gondolatait továbbvéve a bírói gyakorlat már a jogi jelentőségű tények előadását helyezte előtérbe.

²⁷ A Szakértői Javaslat a keresetlevéllel szemben a kereset beazonosíthatóságát (identifikációját) állította mérceként. Olyan tényeket kell előadni, amelyek a felperes által érvényesíteni kívánt jog törvényi tényállási elemeire mutatnak. A javaslat ezáltal lényegében a kétféle pertárgyfogalom mellett foglalt állást, Magyar felfogásának megfelelően. A szubsztanciálási szükségességét a javaslat a perfelvételi tárgyaláson előadott és véglegesített keresetre írta volna elő.

²⁸ Véleményem szerint a jogalkotó itt a tény fogalmát a konkrét, pontos, részletes és kimerítően előadott tény fogalmára vetíti ki.

²⁹ BH. 2004. 418.

pervezetés funkciójához fűzött indokolásnál utal vissza a fél nyilatkozata következetességének a vizsgálatára.³⁰

A háromtagú pertárgyfogalom használatából, a kereset következetességének és szubsztanciálásának elvárásából és a professzionális perviteli koncepció egészéből egy visszafogottabb bírói anyagi pervezetési tevékenység képe bontakozik ki logikusan. Ennek ellenére a hatályos szabályozás – a perjogi logika szabályaival szembehelyezkedve – ehhez a rendszerhez a maximalista anyagi pervezetést rendeli, amely akár felvetheti az alkotmányos jogérvényesítéshez való jog korlátozásának aggályát is.

Összegzés

Az anyagi pervezetés áthatja a polgári peres eljárás szerkezetét, egyfajta optimumkeresést valósít meg a felek és a bíróság feladat- és szerepfelfogásának útvesztőjében.

Ahhoz, hogy az anyagi pervezetés a lehető legnagyobb hatásfokkal tudja ellátni egyensúlyozói szerepét, meg kell határozni azokat az eszközöket és azokat a határokat, amelyek a célul tűzött perkoncentráció és jogvédelem elmúlt években jellemzőnél hatékonyabb megvalósítását biztosítják. Ám mindez csak a magyar perjogi szabályozás sajátosságain belül határozható meg végső soron – tehát a szubsztanciált kereset és a háromtagú pertárgyfogalom figyelembe vétele mellett –, így a bírói aktivitásnak egy már egyébként is igen erősen leszabályozott hálón belül kell működnie. A szabályozás az anyagi pervezetés mellé egy olyan merev eljárási rendet kapcsolt, amely sem a perjogi történeti modellekből, sem a nemzetközi változásokból nem következik. Ez az eljárási rend hat ki a bíróság anyagi pervezetési tevékenységére a kereset következetessége és következetlensége esetén, ezek határozzák meg a kereteket, az eszközöket és a felmerülő problémákra adható megoldási utakat a gyakorlat számára.

Az anyagi pervezetés nem más, mint a per átbeszélése, egy értelmes, jogi álláspontokat ütköztető párbeszéd, amelyben a bíróság kérdez, felhív, tájékoztat annak érdekében, hogy a hiányos, homályos, ellentmondó, következetlen nyilatkozatok ki tudják váltani a felek által remélt hatást.

Ez a megoldás oldja a szubsztanciált, végletekig részletes keresetlevél merevségét, tájékoztatással és útmutatással látja el a feleket, miközben ők soha egy percre sem szűnnek meg uralni jogaikat. Mindezzel pedig jobban és teljesebben képes a per igazi célját elérni, mint a formalizált, egyre rövidülő határidőket szabó rendelkezések tömegével.

Megállapíthatjuk tehát, hogy a pártatlanul szemlélődő bíró és a merev eljárásrendek korszaka felett eljárt az idő, a perkorszakok áttekintéséből is látszik, hogy a bírónak már nem szabad „úgy ülnie a székben, mint egy griesgrimmigi oroszlán, jobb lábát átvetvén a bal felett.”³¹

³⁰ Indokolás a Pp. 273. §-hoz.

³¹ „[...][*ersollsitzen auf dem Richter–Stuhl, wie ein Griesgrimmiger Löw, und sollschlagen seinen rechten Fuß über den linken.*” Aloys KRETTMAYR: *Codex iuris bavarici judicarii* (München: Vötter 1771) 2. Kap 1. §.